

Emléksorok régi időkről

Délvidéki vagyok, Trianon gyermeke...

Amennyiben győzünk, én nem születek meg, mert családom ott marad Temerinben, Újvidéken, ahol az őseim legalább háromszáz évet éltek le. A vereség után anyai nagyszüleim átköltöztek az óhazába, nem tudták igazán elfogadni a cirill betűs hazát.

Ám az óhazában sem tudtak gyökeret verni, két-három évenként idementek, odaköltöztek, szerte a hazában. Majd édesapám megismerkedett édesanyámmal, s én 1931-ben megszülettem.

Már felnőttként kérdeztem meg nagyapámat a miértről.

– Asszonyt, házat, földet lehet cserélni, de hont nem! (Délvidéken a haza: hon.)

De most ugorjunk egyet: 1941-ben a magyar honé Újvidék. S a családom visszatelepült. Nagyapám háza Újvidéken még mindig az övé volt telekkönyvileg. Az akkori lakó elmenekült, a ház kifosztott, leromlott állagú, de üres! Szőregeen eladtuk mindenünket, házat, földet, és sokadszor is új életet kezdtünk.

Nagyanyám üzletet nyitott. A bélyegző ma is megvan. Később szüleim elváltak. Édesapám költői lélek volt, születésnapomra verssel köszöntött: „Drága, kicsi fiam...” Édesanyám prózai stílusban üzent vissza neki: „Jóska, a gyerekek nem versre, hanem ruhára van szüksége!” Így minden évben kaptam apámtól Bocskai-ruhát, ördögbőrnadrágot.

1941-től 1944-ig nem is volt ezzel gond. De 44-ben visszajöttek az előző hatalom emberei, s én ott álltam három öltöny Bocskai-ruhával.

Nagyanyám ugyan levágta a zsinórokat, varratokat, de én úgy futtában egy-két pofont mégiscsak kaptam: „jos dälje, bocskairuha?”

Másoknak is le kellett vágniuk a rojtjaikat az új helyzetben.

A vendéglőtulajdonost az utcánkban a magyar időszakban Máriássy Félixnek hívták. (Természetesen nem azonos a kiváló rajzfilmrendezővel.)

Majd, amikor bejöttek a szerb partizánok, visszakerült a régi tábla: Feliksz Marjasi. Jó pár évvel mindezek után értékeltem ezeket a változásokat.

Nem csak politika van a világon, a családot el kell tartani. Megértettem Feliksz Marjasit.

Egy kicsit arról is írnék, hogyan éltünk ebben az új délszláv- és titoista korszakban. 1944–45-ben jó pár magyart kivégeztek, ártatlanokat is.

De utána Titoék élhetőbb világot teremtettek, magyar iskolákba, üzletekbe, templomokba, könyvtárakba járhattunk.

Tulajdonképpen párhuzamosan élhettünk a szlávokkal. Mi maradtunk volna akkor Novi Sadon. De 1946 júniusában csengettek, és négy policáj állt az ajtóban, s közölték velünk, hogy fél órát kapunk arra, hogy összeszedjük a holmijainkat, mert ki vagyunk tiltva a Jugoszláv Népköztársaságból, mint idegen állampolgárok.

Mit lehet fél óra alatt összeszedni? Nagyanyám néhány ruhadarabon kívül a Bibliát vette magához. A Biblia családi oklevél volt akkoriban. Kezembe meg a dunyhát nyomta: „– Fiam, éhezni lehet, meg szomjazni is, de fázni nem szabad.” Ezt az „emléktárgyat” később mindenhová magammal hurcoltam, most pehelypaplan-formában kötődünk egymáshoz.

Szabadkára (Suboticára) vittek bennünket, egy iskolaépületbe. Két hónapig voltunk külső őrizetben. Itt ismerkedtem meg első szerelmemmel, ma már csak a becenevére emlékszem: Gyögye.

Ők Moldvából települtek át az óhazába, melynek egy része most más nyelvű, idegen föld lett. Három pusziig jutottunk el elválásunkig. Többé nem találkoztunk, szétszórtak bennünket.

Mi egy tanyát kaptunk a magyar államtól, Bácsalmáson, honnét előzőleg egy sváb családot telepítettek ki. Kb. 5 kishold szőlő tartozott a tanyához, benne több száz gyümölcsfa. A gaz, a gyom befedte a tőkétet.

Nagyszüleim iparosok voltak, de valahogyan elboldogultak a földdel is. Én Pestre mentem ipari tanulónak.

Úgy másfél évvel „honfoglalásunk” után hazajött W. János, magyar királyi tizedes – szabadulván az orosz fogságból.

– Mamma, khumm! – kiáltotta boldogan többször is, de nem jött rá válasz, csak egy öreg kutya ugrálta körül. Aki az új lakóktól az ételt elfogadta ugyan, de nem barátkozott. Majd előjött nagyanyám.

– Fiam! Nem mi vettük el a házatokat, nem mi üldöztük el a családot, gyere be, biztosan éhes is vagy.

Két hétig lakott újra a régi tanyájukban. Őt nem engedték a szülei után menni. Befejeződött a kitelepítés!

Valahogy mégis átjutott a határon, a kutya is eltűnt. Kb. másfél évre rá levelet kaptunk: „Mária mama! Kinn vagyok Németországban, élek, dolgozom. Arra kérem, legyen szíves, küldjön nekem pakkot! A padláson láttam egy kosarat, amit még a Fater eszkábált. Tegyen bele mogyorót az udvari fákból, azokat még a nagyapám ültette. Meg diót is küldjön, szőlővenyigét. Elültetem az itteni kertembe. És a padláson egy biblia is van, német betűs, azt is kérném. Küldök pénzt is magának, váltsa be. Szeretettel üdvözlí magát: Johann W. Frankfurt.”

A levelet nem postás hozta: két civil ruhás nyomozó.

„– Milyen kapcsolata van magának Zs...né, Németországgal?”

Zs...né értetlenül nézett rájuk. Akkor felolvasták a levelet. Nagyanyám elsírta magát, de könnyein keresztül is elmondta véleményét: – Nem szégyellik magukat, menjenek innét!

Elmentek.

* * *

Sok év múlva én is elmentem nagyapám házához, ami valamikor a Székely Bertalan utca x számánál állt. Természetesen új névtáblát kapott: Druga ulica od Ruszkog Groblje broj osamnaest.

Egy idegen várost ismertem meg. A kétnevű utca a régi volt, a ház egy kicsit kopottabbnak tűnt, mint emlékeimben, s a ház előtti fák sem voltak ismerősek, de azért feldehettek emlékeimben. Egészen addig, míg ki nem tárult a kis kapu, és egy 40 év körüli montenegrói szerb ki nem lépett rajta:

– Sta ti ocses – förmedt rám.

– Druze, toje moj kútya (ez az én házam) – válaszoltam konyhanyelvi szerbséggel. Valószínűleg megértett, mert becsapta az ajtót. Pár perc múlva kijött egy kutyával és egy alabárdal. Hátrálva próbáltam lecsillapítani:

– Drúzse, drúzse, laganije, laganije.

Azóta nem jártam Novi Sadon. Alabárdot meg azóta sem láttam.

Az utolsó szál a Vajdaságtól akkor szakadt el, amikor unokatestvéremnek Temerinbe, 1990-ben levelet írtam, s ő válaszában arra kért, hogy ne magyarul írjak neki.

Bácsalmást is belepte az elmúlás: 1981-ben nagyszüleim sírjának meglátogatása után kiladáztam a Duboka nagyjárásba. A fákat kivágták, az öreg tőkéket is. A tsz-tagosítás eltörölt minden tárgyi emléket, a tanyát is eldózerolták.

UTÓSZÓ AZ OLVASÓNAK:

Történetem a korszak szerencsésebb sorsújairól szól. Két nagybátyámat megölték 45-ben a partizánok, jeltelen sírban fekszenek valahol Temerin környékén. Nekik nincs történetük...

Én tulajdonképpen pár pofonnal megúsztam a Bocskai-ruhát, most, visszatekintve történetünk szereplőire, mi mégis csak a szerencse fiai voltunk. Johann W. nem halt hősi halált, megúszta a hadifogságot, átjuthatott az óhazába, pár év múlva a Volkswagenjében feledhetett mindent.

A montenegrói megvédte házát a madzsar betolakodótól.

Én tanár lehettem, majd később Művelődési Ház igazgató a Gödöllői járásban (Aszód–Bag). Van három unokám, akik nem tudják, hogy Novi Sad magyar fordítása Újvidék, és Temerinben nagyapám valaha koldusbíró volt.

Emlékezésemet a trianoni szerződés 95. évfordulójára írtam.